

éri el, nem jó magyar honpolgárokat, hanem magyargyűlölőket nevel. Minden akció reakciót szül. Minél erősebb az akció, annak erősebb a reakció. Ebből következik, hogy a nemzetiségi vidék iskolája csak akkor működhet eredményesen, ha a nemzetiségek anyanyelvére is kiváló gondot fordít.

4. A normális viszonyok helyreálltával a nemzetiségi iskoláink tantervét reformálni kell. Azonban nem íróasztal-pedagógusok terve szerint, hanem a valóságos állapotok ismeretén alapuló gondolkodással kell a reform tervét megszerkeszteni és a gyakorlatban több nemzetiségi iskola által kipróbáltatnunk. De hogy ezt a tervet helyesen, a nemzetnevelés célját, a lelki egységet szolgálva építhessük fel, szükséges, hogy minél többen és többen szóljanak a nemzetiségi iskola problémájához.

5. Ami az érzésbeli egységet illeti, a falum németnyelvű magyarjai igaz magyarok. Pángermán mozgalom nincs. A németnyelvű magyarok nem gravitálnak kifelé. Amit helytelenül a pángermanizmus szavával jelölnek nálunk, pusztán az anyanyelv jogaiért való mozgalom. Maga Müller-Guttenbrunn írja a «Schwabern in Osten» című Anthologia előszavában a magyar németekről: «Und sie sind die besten ungarischen Patrioten, sie leben und sterben für ihre Heimat, an der sie mit allen Fasern ihres Wesens, mit der ganzen deutschen Gemütskraft hängen».

Meggyőződésem, hogy az a nemzetiségi iskola, mely gondot fordít a nemzetiségek anyanyelvére, megteheti az első lépést a nemzetiségi béke és a nemzeti egység felé. Az én iskolám erre ma képtelen. Magyar tannyelvűnek van törzskönyveze.

(Homokos.)

LOTZ FRIGYES.

MAGYAR DOLGOZATOK A VII. ÉS VIII. OSZTÁLYBAN.

E soraimmal kiegészíteni és befejezni kívánom ama cikkpáromat, mely a *M. P.* 1913. és 1914. évfolyamában: «Egy osztály magyar dolgozatai» címén megjelent. Személyes gyakorlatomból bemutattam ott a székesfehérvári áll. főreáliskola V. és VI. osztályában feladott magyar tételeket, röviden kifejtvén, milyen megfontolás vezetett azok kitűzésében, milyen tapasztalatokra és általánosabb meggyőződésre jutottam e fok fogalmazástanítását illetőleg. Szerény igényű beszámoló, — hozzám érkezett nyilatkozatokból tudom, — érdeklődést keltett többfelé, ám az akkor ígért folytatással folytatólagosan nem szolgálhattam, mert a háború elején az illető évfolyam magyar tanítása más kezekbe ment át. A következő osztályom csak most ju-

tott el az érettségig: ezek legfelsőbb két esztendőjéről szóljon hát a következő írás, a háborús viszonyok megszabta szűk keretben és kidolgozásban.

Avval kezdem, amivel a legutóbbi közleményemet végeztem: «A tudom. forrásoknak, a tárgyra vonatkozó irodalomnak rendszeres felhasználására majd csak azután kell a tanulókat rátanítanunk és ránevelnünk — a VII. és VIII. osztályban.» Kétségtelen, hogy a magyar tanítás egész tartalma ez osztályokban veszít az üdeségéből, az esztétikai élvezet közvetlenségéből, mert az irodalom szempontjait az irodalomtörténetiek váltják fel. Amíg a retorika és poétika osztályai-
ban pusztán a remekműből igyekeztünk olvasni, addig most, a tudom. kutatás eme előiskolájában meg kell ismerkednünk avval az irodalommal is, melyet a műről írtak. A tört. értékek felismerésére és méltatására, melyekkel ezentúl sokszor dolgozunk, a diák magaképtelen, kész megállapításokat kell tehát átvennie másoktól, és minél több oldalról vezetjük hozzá az idegen behatásokat, annál jobban fejlesztjük az ő saját ébredező kritikai elméjét. Nem is szólva arról, hogy a bűvárkodás maga, a folyóiratok köteteinek forgatása, a szakmunkák böngészése sokféle tanulással, ösztönzéssel szolgál minden tanulónak. Sajnos, a háború e téren erős korlátokat állított intézetünk ifjúsága elé: az előző években a könyvtár teljesen el volt zárva előle, később is csak megszorításokkal használhatta. E tekintetben tehát az én következő témasorozatomban is csak hadi pótprogramnak tekintendő.

I. A VII. osztály első teendőihez tartozott, hogy a régi irodalom formális, nyelvi nehézségeivel megbarátkozzunk, megküzdjünk. A Halletti Beszéd és a legrégebb nyelvemlékek olvasását természetesen az iskolában végeztük, de mikor később sorra került a kódexek nyelve, ill. a krónikák régiesített magyarsága és azok előadása már nagyon is közérthetőnek, a maival majdnem megegyezőnek látszott tanítványaimnak, akkor október folyamán iskolai dolgozatnak azt a feladatot tűztem ki, hogy a tankönyv idetartozó szemelvényeinek valamelyik elbeszélő, tehát könnyebb, részletét tegyék át a mai nyelvre. A javító órán azután kitűnt, hogy a tartalomnak nagyjában hű visszaadása mellett mennyi a hiba vagy a félreértés a szinonimika köréből, milyen nehéz rátalálni a megfelelő mondatszerkezetre és mennyire ellaposították vagy meghamisították ennél fogva a régi kifejező nyelvet. A gondos olvastatás iskolája volt tehát ez az első dolgozat.

II. A legközelebbi gyakorlatnak immár bevezetésül kellett szolgálnia a művek irodalomtörténeti olvasásába. Ebből a szempontból nagyon tanulságosnak látszott Apáti Ferenc feddő éneke, mint amely vers két korszak mesgyéjén teremve úgy érdekes tartalmával, mint újszerű hangjával leköti az olvasója figyelmét, kor- és kulturtört. je-

lentősége pedig kézzelfogható. A dolgozat vázlatát, mint az ilyenmő bemutatások kánonját, közösen szerkesztettük meg; forrásul meg volt adva a Régi Magyar Költők Tárának gazdag jegyzetrotava, ahol a szatira keletkezési idejére vonatkozó vitás nézetek is fellelhetők, a befejező méltatást pedig szabad volt valami irodalomtört. kézikönyvből idézniök. A dolgozatok főhibája a forrás ügyetlen, túlbuzgó használatából eredő aránytalanság volt: főleg a vers belső és külső taglalását aprózták el kicsinyes, néha naiv megjegyzésekkel. Ezért a források észszerű és mértékletes, az idézetek becsületes használatának módja adta a javító megbeszélésünk főtanulságait.

III. A protestantizmus érdeemes iskolamestereinek vagy hitvitázóinak típusát akartam a következő dolgozatban kidomboríttatni, ugyancsak a RMKT. nyomán. Közbenjött azonban november 21-én I. Ferenc József halála. A napi és időszaki sajtó hetekig foglalkozott királyunk kimagasló történelmi alakjával, az osztály érdeklődését sem lehetett elzárni előle, sőt rá kellett irányítanom az «alkalmi» nekrológokon kívül a politikusok, tudósok, egyházfők adta mélyebbenjáró méltatásokra is. A fiúk ezáltal sejtették a legközelebbi dolgozat témáját, melyre nézve azt céloztam, hogy a sokféle olvasmány összhatásából alakuljon ki lelkükben az elhunytnek egységes jellemrajza. Kár volt, hogy a feldolgozást egy zárthelyinek kettős órájára szorítottam; mert a tanulók sok anyagot hordtak ugyan össze, egyesek pontosan tudtak ugyan idézni pl. Prohászka vagy Kiss Arnold, a rektor meg a parlament beszédeiből, sok szempontot is felöleltek, azonban éppen az *abondance de richesse* állta útját az egységes diszpozíciónak. Vagy tán Ferenc József alakjának csak egyik oldalát, pl. viszonyát a magyarsághoz, emberi erényeit vagy életének vértanuszerűségét kellett volna odaállítanom tételül, akkor a dolgozatokban sűrűn szereplő életrajzi adat vagy anekdota is jobban odaillett volna.

IV. Következett a félévnek úgynevezhető *nagydolgozata*. Az ilyen, legalább 6—8 hétre feladandó, a rendesnél terjedelemre is nagyobb dolgozatokat a legfelsőbb osztályokban évente 1—2-szer szükségeseeknek tartom, hogy a tanulók tanuljanak meg egy-egy témával vagy témakörrel tüzetesen, öntudatosan, kezdődő tudományossággal foglalkozni. Ezúttal a Zrínyiász, annak is úgyszólván aktuális, háborús tanulmányozása volt a téma. A más időkben tán hosszadalmasaknak, egyhangúaknak tűnő csatározások és kalandok most határozottabb, szakszerűbb szint öltének az olvasó szeme előtt, tudásban az ostrom előkésületei élesen különválnak a rohamtól, a főakció a diverziótól, a csel a rácsapástól, az egyéni küzdelem a tömegvállalkozásoktól és mindegyik önkénytelenül kihívja az összehasonlító párhuzamot a mai harcok megfelelő mozzanataival. A címhez: «Harcias jelenetek a Szi-

geti Veszedelemben» nem adtam közös diszpozíciót, a tanulók tehát meglehetősen változatos, ha nem is mindig koncentrikus szempontokból tárgyalták a nagy bőségben összegyűjtött részleteket, rámutattak a harcok leírásának belső és külső valóságosságára és változatosságára, a költő-hadvezér szakismereteire, az egyénnek és a fegyvernek katonai értékére akkor és ma, és — amint hasonló alkalommal már egyszer megjegyeztem, — a főcél el volt érve: az egész osztály olvasta az egész Obsidio Szigetianat!

V. Az 1917. év február havában éreztük meg legelőször a majdan rendszerezett iskolai zavarra válandó «hadi kurzusok» előszelét. A VIII. osztályba átlépő pár diák kedvéért hirtelen be kellett fejeznünk a VII. osztálynak a derekán alig túljutott anyagát. A művelet kellő összehasonlással, azaz a fontos részek kiemelésével és a mellékesek mellőzésével természetesen sikerült. Sőt! éppen a magyar irodalom-történet tanítása közben úgy találtam, hogy az ilyenmű tárgyalás mind a tanárra, mind a tanítványra nézve nem egy tanulságos tapasztalattal is szolgált: az adatok teljessége, a korrajz tökéletessége tán kívánni valókat hagyott, de a vezető egyéniségek és irányzatok körvonalai valahogyan élesebben kidomborodtak, világosabbak lettek. Legjobban meg lehetett ezt figyelni, mikor a tanfolyam végén iskolai dolgozatot irattam: Régi irodalmunk nagy alakjairól, — áttekintő összefoglalás. Rövidre szabott, jellemző szavakkal be kellett hát számolni az egész évi tananyag lényegéről, kimutatandó, mennyire tudták az egyes korszakok irodalmi karakterét tisztán felfogni, a kiemelkedő alakok jelentőségét felfogni, a régi értékeket valóban megbecsülni. Az eredmény minden várakozásomat felülmulata. Voltak ugyan, kik a szabott idővel nem tudtak élni, részletekbe bocsátkoztak az elején és a végéhez így nem jutottak el, de a legtöbben arányos beosztással és okos méltatással szinte Beóthy-szerű «Kis tükröt» írtak meg, az önálló ítéletnek és pregnáns fogalmazásnak jeles példáit. Soha úgy nem sajnáltam, hogy iskolai Értesítőinknek nincsen külön rovata a kiváló tanulói munkálatok részleges közlésére.

VI. A már elvégzett tananyag kibővítése, a második megrágás, ill. a régiak ismétlése kissé unalmasnak indult március folyamán. Ebbe az időbe esett azonban az országos Arany-jubileum és én örömmel megragadtam az alkalmat, hogy erről az irodalmi aktualitásról megszólaltassam azt az osztályt, mely még «nem tanulta» Aranyt. Ellentétben a III. tételnél követett eljárással nem vártam meg az özönével megjelenendő ünnepi cikkeket, hanem személyes színezettel úgy adtam fel a tételt: Milyen gyönyörűségeket, tanulságokat köszönök Aranynak? Azt szerettem volna, hogy a diák, kit az Arany-olvasmányok úgyszólván végigkísértek egész iskolai pályáján, most

tekintszen végig azok során, mérlegelje, milyen benyomások ragadtak meg tartósan az emlékezetében, mit mondott neki ez a par excellence nevelő klasszikusunk? Persze nem volt elkerülhető, hogy — házi dolgozatról lévén szó, — egyes közkezen forgó segédeszközök ne kerüljenek a kezükbe, — így pl. a tömören megírt Kardos-cikk a «debreceni» füzetek borítékklapján, — éppen Arany didaktikai jelességeit hangoztatja és én magam is az évek folyamán elég gyakran tettem szavá a fokozatosan emelkedő szempontokat, melyek az iskolát az Arany-művek kiszemelésében, a tanulót azok olvasásában vezetik. Innen a gyakorlatoknak részben tudományos színezete, amint Arany költészetét «pedagógiailag» méltatják. Ime néhány, különböző füzetekből származó idézet: «Iskolázásom első éveiben Arany kézen fogott, élvezetett rég letűnt korokba s míg egyrészt a benne történt események gyors és változatos elmondásával kielégítette kalandra éhes érdeklődésemet, másrészt szinte észrevétlenül belopta tudásomba a történelem csiráját.» «A tárggyal kapcsolatban a személyek, a jellemzésük módja is mindjobban az érdeklődésem központjába lépett. Valamennyi alakja itt él köztünk, mint jó ismerőseinket üdvözöljük őket, hisz mindnyájan tisztá magyarok.» «Idővel a balladáiban megnyilvánuló műgond, mesteri előadás és öntudatos verselés ejtetek bámulatba.» «Emellett elméleti tudásom is gyarapodott: szinte levonhattam Aranyból a poétikai szabályokat, végül még az irodalomtört. útvesztőiben (Najv eposzuk, Tasso és Zrinyi) adott néhány lelkiismeretes útbaigazítást nagy tanítóm.» Közvetlenebb hangú a következő összefoglalás: «Aranynak sokat köszönök. Köszönöm elsősorban az élvezetet, melyet sok szép órában nyújtott, köszönöm neki, hogy megtanított, mint kell nyitott szemmel járnunk, hogy megfigyeljünk minden lényeges és lényegtelennek látszó dolgot, mint kell megszeretnünk mindent, ami magyar, köszönöm neki, hogy megtanított pontosságra, komoly munkára, lelkiismeretességre.»

VII. Áprilisban, a változatosság kedvéért, szakdolgozatra került a sor. «Háborús találmányokról», vagyis a háborús idők szülte új technikai (kémiai) közhasznú vívmányokról értekeztek néhányan, nem nagy körültekintéssel, mert kevés tudományos substratum alapján. Annál részletesebb, érdeklődésre és források használatára valló volt a többiek dolgozata a repülés problémájáról és gyakorlati megoldásáról. A dolgozatok előadása, — amit az ilyen nem-irodalmi tételeknél különösen meg kell figyelnünk, — általában hajlott a népszerű magyaráztatás szószaporítására, csak egyesek tévedtek viszont a tudakosság határába.

VIII. Az utolsó dolgozat végül visszatért ismét iskolai munkánkhoz, mely javarészből a tanfolyamon mellőzött olvasmányok

pótlásával foglalkozott. Részben a kötelező olvasmányok köréből, részben a feljulás korának egyéb érdekes termékeiből minden tanuló külön-külön magánszorgalmi feladatot kapott és ezt a rendszeren nehezebben hozzáférhető művet kellett az ismert szempontok szerint inkább ismertetnie, mint méltatnia. A leckét nem egyforma kedvvel és komolysággal oldották meg a tanulók, — az év vége közeledett! —, de én 2-3 órán keresztül majd valamennyiüket felbavastattam: az osztály ismerkedjék meg minél több irodalmi munkával, okuljon azonkívül a dolgozatoknak úgy jelességein, mint hibáin. Az egymás kritikájának lehetőségét sohasem zártam el a diákok előtt, sokszor üdvösnek is találtam — tanári ellenőrzés mellett.

*

A VIII. osztályban az irodalomtörténeti anyag tanításában általában bizonyos mélyítésre és szélesítésre kell törekedni. Intenzívebben be kell hatolni egyrészt a modernebb kor íróinak lelki egyéniségébe, másrészt a korszakok mozgó eszméit immár extenzívebben, világtörténelmi tájékozódással kell tárgyalni.

I. Mindjárt a XIX. század elején reformtörekvéseink, amelyek ismertetésével magyar tanításunk megindul, az európai közviszonyok háttéréből új színben tűnnek fel, ám Széchenyi korának mégis megvan a maga speciális hazai zamatja és érdeme. «Hitel»-ének eszméit soha nem éreztük annyira örök, magyar igazságoknak, mint a mostani forrongó napokban, mikor mutatis mutandis majd minden szava időszerűnek hangzik ismét. Ez a szempont vezetett bennünket az I. dolgozatnál, mikor felvettem a kérdést: «Mit mond nekünk a Hitel?» és, mint alcímében megmondtam, azt akartam puhatalni, érzik-e diákjaink, mik «korunk szociális problémái». Megelégedéssel láttam, hogy az ez irányban már az V. osztályban elhintett mag (l. M. P. 1913:477. l.) nem esett terméketlen talajra, a háború felvetette társadalmi, gazdasági, művelődési kérdések foglalkoztatták az osztály elméjét; kevésbé sikerült azok kapcsolatba hozatala a Hitellel. Úgyesen citálja az egyik a mai viszonyokra Széchenyinek egy-egy mondását, a másik abban látja a két kor közti különbséget, hogy «ma minden törekvésünk egyetemesebb érvényű: teljes demokráciát, általános választójogot, egyenlő jólétet kívánunk és az egész emberiség testvéries egyesülése a végcél»; sokan csak háborús panaszokat hallattak.

II. Vörösmarty és a klasszikus époszok letárgyaltával zárthelyi dolgozat következett. Egy történelmi tétel: «A honfoglalás mondái és a történelem» azt tudakolta, milyen tényeket állít a tudomány a nép- és a műköltészet mondai hagyományával szemben. Tudván

azonban azt, hogy az osztály történelmi képzettsége nem igen mély, fakultatíve a természettudományok köréből is tűztémát ki tétele: «Hő-elméletek» címen. A tanulók javarésze csakugyan ez utóbbi témához nyúlt; bebizonyosodott azonban, hogy csak kevesen gondolták át a vitás hipotéziseket önállóan, a legtöbben verba magistri ismételtették és csak az egyik tanuló vetett a két elmélet fejlődésének bizonyos általánosabb, tudománytörténelmi alapot. Még gyengébben sikerült a tört. tétel kidolgozása, azonban akadt köztük egy, mely igazán filozófiai belátással állította egymással szembe a mondai és történelmi adatokat, mint «a nép gyermek- és férfikorának, a képzeletnek és értelemnek ellentétét; mindegyik igaz a maga szempontjából, mind-egyik eleget tett a maga korának».

III. A legfelsőbb osztály «nagydolgozatát» némileg kis szeminárium gyakorlatnak terveztem. Magántanulmányaik alapján ismer- tessék a Bánk bán-irodalmat; kutassák fel, szedjék össze a Bánk bánról szóló különféle cikkeket, tanulmányokat, ismerjék meg a vele összefüggő kérdéseket «eredetiben» és állítsák össze, csak szorosan az eredményeket! Sajnos, a mostoha könyvtári viszonyokon megtört a jóakaratumk: az osztálynak csak a fele juthatott hozzá az első kritikákhoz, Aranyhoz, Gyulaihoz, Beöthyhez és Rákosihoz, míg az újabb méltatásokról — mivel a repertoriummal szolgáló bevezetések nem említik őket — nem vettek tudomást. A tanulók másik felénél meg kellett elégednem egy tetszés szerint választott Bánk-témával. Legszívesebben egy-egy jellemnek adták a képét: az ilyen irodalmi jellem-rajzhoz inkább megvoltak a bevált mintáik, mint pl. élő alakokéhoz.

IV. Kevesebb irodalmi forrás állott rendelkezésükre a következő tétel megírásánál, mikor Jósika, Eötvös vagy Kemény valamelyik tört. regénye alapján meg kellett rajzolniuk az illető kor képét. Olvasgatták ugyan a Budapesti Szemle egyik-másik idevágó, összefoglaló cikkét, de itt az elemzés volt a főfeladat és ennek a munkának mi- kéntjébe magam vezettem be az osztályt. Láttak szemelvényeket, me- lyekben az író arca verejtékében részletet részletre halmoz, hogy a régies milieu-t éreztesse, máskor elmúlt emberek ajkán a mai kor érzéseit, kívánságait figyeltük meg, ismét máskor meg kellett érez- nünk, hogy ilyen alak csak ott és akkor volt lehetséges, hogy ez a törekvés annak a kornak a jellegzetes szülöttje. Gyakorlataikban aztán az egyes regényekre alkalmazták ezt a módszert és többé-kevésbé gazdag korképet állítottak össze, igaz, hogy inkább külsőségekből, mint belső életnyilvánulásokból.

V. Emlékezünk rá, milyen váratlanul, részletekben ütött be ez- idén karácsony után a szerencsétlen szén-szünet. A VIII. osztály részére január 2. felében megmentett toldalék-órákban Arany és Pe-

tői költészetét — abból lett volna a második nagydolgozat — nem vehettük beható tárgyalás alá, csak éppen iskolai dolgozatra maradt időnk. Azért hát a klasszikusainkra vonatkozó tétel úgy módosult, hogy mindenki a kedvenc versét elemezze, méltassa, megmondja mintegy miért szereti. Tanulságos volt látnom, hogy Aranynak főleg balladáit, Petőfinek meg családias költeményei részesültek legsűrűbb tetszésben, mindkettejükben a lelki élet rajza kapta meg a serdülő lelket; az eredmény maga bizony elég hadi volt, a sorozás éreztette hatását.

VI. Csakhamar megindult az 1. számú tanfolyam; komprimált tartalommal és koncentrált módszerrel ismét, de mint az előbbi esztendőben megállapíthattam, újra teljes eredménnyel. Február közepe táján befejeztük volt nemzeti költészetünknek ú. n. virágkorát; mielőtt most már továbbmentünk volna, egy órát szakítottam arra, hogy összefoglaló visszapillantást vessek az addig végzettekre, még pedig egy kis brosúra nyomán, melyet könyvtárunkban felfedeztem. «Három nemzedék» az eredetileg felolvasásnak készült, névtelenül megjelent füzet címe, szerzője állítólag Asbóth János, ki sokoldalú, finom szellemmel gondolatébresztő párhuzamokba állítja a politikus és poéta: Széchenyi-Vörösmarty, Kossuth-Petőfi, Deák-Arany párokat, kimutatván, hogy eme három nemzedék milyen fokozatos fejlődését jelképezi az egész nemzeti életnek. Én az egész tanulmányt, kis rövidítésekkel, felolvastam és hogy a friss impressziókat megőrizsem, a következő órára leirattam a gondolatmenetét. A kísérlet kitünően sikerült, meglepő volt, hogy a tanulók milyen hűen és mégis egyéniségükhez mértén tudták megtartani és visszaadni az egyszer hallottakat. Ami persze nagyrészt a szerző és művének érdeme.

VII. A tanfolyamot követő kéthetes interregnumot én, a javíthatatlan javító ismét dolgozat iratására fordítottam. «Az ember tragédiáját» olvastuk részben otthon, részben az iskolában. Az utolsó XV. színnel kapcsolatban az író nyomán rendszeren szóvá szoktam tenni a szabad akarat kérdését, melynek problémája felől a filozófiai és a hittani órákon szintén tájékozódnak a tanulók. Most házi dolgozatnak is megírták, mit tudnak a deterministák és indeterministák érveiről, milyen viszonyban van velük Madách; egyik-másik diák maga is állást foglalt a pártok harcában vagy a kérdés eldönthetlenségét vitatta: a probléma foglalkoztatta elméjüket. — Párhuzamos tétellül egy másik, pszichológiai kérdést is eléjük tártam: az ellentétet, melyet a «Haza- és emberszeretet» közt fel szoktak állítani. A két érzés elemzése alapján ki tudták azután mutatni, hogy a kettő éppenséggel nem zárja ki egymást: az elsőnek alapja bizonyos egoisztikus ösztön, mely a maga honában a magához hasonlókat találja és szereti meg;

a másik az ész altruisztikus irányzatából fakad; «az ember» fogalmában felfedezi a szív és jellem erényeit és azokat tisztelve szereti, bárhol is akad rájuk.

VIII. A «világnézet» körébe vágó eme filozófiai tételek iskola-záró, búcsúdolgozatoknak voltak szánva, középiskolai nevelő-tanításunk befejező dokumentumául. Jött azonban áprilisban a B-tanfolyam, tudvalevőleg a VII-ből, VIII-ből és a harctérről összekerült diákok konglomerátuma. Megszabott menetrenddel végigfutottunk harmadszor az anyagon, közben meggyőződünk a tanulók szorgalmáról, előmeneteléről is, csak az értelmüket alig ismerhettük meg. Az igazi «Intelligenzprüfung»-nak nem tudtam más eszközét találni, mint a magyar zárthelyi dolgozatot! Egy-ketten a harctérről, a leggyengébbek, arról a meglehetősen elkoptatott témáról elmélkedtek: «Katonák az iskolapadokban, a többiek számára lehetőleg általános, azaz szakismeretekre nem támaszkodó, mégis érettségi fokon álló tételt kerestem és — mint az eredmény mutatá, — találtam is. «Középiskolai magyar tanulmányaim» címén ki-ki megállapíthatta, mit köszön e studiumnak, de belepillanthatott abba is, mit kívánt és mit tudott az iskola e téren elérni? És néhány érdekes «önvallomáson» kívül, melyek a magyar nyelvi oktatásnak «általános műveltségi» jelentőségét hangsúlyozták, éppen ezek az érett, a formális képzés fogalmaig felemelkedő pedagógiai fejtegetések okoztak legnagyobb örömet nekem, mert a tudatos tanítás becses eredményeit látom bennük.

*

Négy osztályról szóló előbbi és jelen közleményeim folyamán vagy 40—50 tételt mutattam be. Nem mindegyikük vált be és akárhánynak nem fogja esetleg megnyerni a szakember tetszését, ám egyik sincs köztük, melyet hevenyészve holmi «Aufsatzbuch»-ból lehetne előráncigálni, mint Németországban szokás, vagy a mi Értesítőinkben közlött kevés változatosságú sablonokba illeszkednék. Mindegyik témám úgyszólván «alkalmi» tétel, egyéni meggondolás terméke, kidolgozása is mindig egy bizonyos célt szolgált és egyéni munkára, önállóságra akart szoktatni. Például, példatárnak éppenséggel nem szántam. Megjegyzéseim sem általános érvényűek. De amint elértem azt, hogy diákjaim érettségi dolgozatainak kétharmada jeles és jó volt, az «írói» lelkiismeretem meg lesz nyugtatva, ha soraim ösztönzésül szolgálnak arra, hogy fogalmazástanításunk tudatosabb, módszeresebb, eredetibb legyen ezentúl!

(Székesfehérvár.)

FÜRST ALADÁR.